

Arheologija v Sloveniji – nekaj misli nagradam ob rob

© Marjeta Šašel Kos

članica Komisije za nagrado in priznanja SAD

Vsakoletna podelitev nagrad SAD-a je za arheologe edina priložnost, ko razmislimo o tem, kaj od preteklega dela je bilo dobro in kaj bi lahko bilo še boljše, in upamo, da nič ni bilo zares slabo. Nagrade pa so že same po sebi nekoliko kontroverzne, saj vemo, da tako kot drugje, tudi tu absolutne pravice ni. Rimski zgodovinar Salustij je zapisal: »Kjer se nagrade podeljujejo slabim, se težko zgodi, da bi bil kdo zastoj dober.« To vsekakor ne velja za današnji dan, ko jih želimo podeliti najboljšim. Pravzaprav je ravno obratno; kljub temu, da je nagrad le malo, je mnogim med nami že samo dokončano delo najlepša nagrada, saj je neredko terjalo tudi veliko prostega časa.

Ni nas več malo in veliko je tudi dobrih. Imamo nekaj (pedagoško)raziskovalnih institucij, Narodni muzej Slovenije in mrežo pokrajinskih muzejev, organizirano spomeniško-varstveno službo, poleg tega pa vrsto privatnih podjetij, ki izvajajo zahtevna arheološka dela. V preteklih letih je izšlo nekaj temeljnih monografij, ki bodo še dolgim generacijam poučni smerokazi, če omenim le KiM Narodnega muzeja Slovenije, Opera Inštituta za arheologijo in monografije, ki jih izdaja Inštitut za dediščino v Kopru. Ne smemo tudi pozabiti, da velik del teh knjig predstavljajo table s slikami, ki so jih narisale naše odlične risarke.

Postavljenih je bilo nekaj odmevnih razstav, tako priložnostnih kot stalnih, če omenim npr. le nekaj razstav Narodnega muzeja Slovenije, Rimski vsakdan v Petovionu, lokalno razstavo v Trzinu »Ongrovcu naši predniki«, projekt »Železna pot« Gorenjskega muzeja, priložnostne razstave v Spomeniško-varstvenem centru, »S fibulo v fabulo« v Kopru in pred nekaj leti stalno arheološko razstavo v Dolenjskem muzeju. Odprtih je bilo nekaj arheoloških poti, tako npr. pred leti »Pot čez most po modrost« v znamenju sovce z obredne posodice z Mosta na Soči, ali pa dolenske (arheološka pot Cvinger, Magdalenska Gora, Mokronog) in zasavske okoli Vač. Naši arheologi raziskujejo tudi v tujini, npr. v Grčiji, kjer so vključeni v projekt »Beotijska mesta«. Arheološka nepremična dediščina je pod imenom »ARKAS« dostopna na spletu.

Posebej pa je treba ponovno poudariti pomembnost projekta, ki je v evropskem merilu eden redkih tako uspešnih, to je projekt »arheologija na avtocestah«, ki je revolucionarno spremenil arheološko podobo Slovenije in odstrl množico neznanega iz naše najstarejše zgodovine ter dokazal, da »zemlja pod našimi nogami« marsikje

skriva mnogo več kot smo pričakovali, če omenim le odkritje prazgodovinske ceste, lokacije in ostankov cestne postaje Romula, vojaških taborov iz časa rimskega osvajanja, in popolnoma nove vpogleda v zgodnjo naselitev naših neposrednih prednikov Slovanov. Za vsem tem stojijo posamezniki oz. skupine posameznikov, ki so vložili v realizacijo teh projektov ogromno napora in časa.

V zadnjih 30 letih se je arheologija na Slovenskem temeljito spremenila, v letih uvajanja računalništva v stroko pa celo skokovito – v marsičem na boljše, čeprav bi kdo od nas utegnil malo pogrešati čase, ko nas je bilo bistveno manj, ko se je naš odnos do arheologije izoblikoval v šoli izkopavanja v Stični in ko smo bili na nek način mnogo bolj povezani kot danes. V ospredju je bila artefaktna arheologija, vendar se je intenzivno uvajala t.i. nova arheologija, ki je prinesla nekaj svežih pogledov na stroko. Kako oživiti predmete in kaj nam ti v resnici lahko povedo? Interpretacije so se dejansko spreminjale in nadgrajevale, danes pa so v ospredju novi trendi, ki se trenutno vrtijo predvsem okoli dediščine in njene družbene relevance, okoli antropoloških pristopov in najrazličnejših identitet, vezanih na interpretacije prazgodovinskih kulturnih skupin in na prihod Rimljanov. Z rimskim imperializmom pa so se ukvarjali že v antiki, ga opravičevali in tudi grajali, kar prepogosto pozabljamo. Že Tacit, ki ni gojil iluzij, ga je zgovorno definiral s temi besedami: »Napačno ime oblast dajejo (namreč Rimljani) kraji, ubijanju in ropanju, in tam, kjer so napravili puščavo, govorijo o miru.« To so nedvomno doživljali Karni, Tavrski in Panonci, če že ne rimski zavezniki Noriki, prebivalstvo torej, ki je na Slovenskem živelo pred nami.

Zgodovina zlahka prehaja v mite in ugotovimo lahko, da je zanimanje zanje v zadnjem času doživelo pravi razcvet, kar dokazuje tudi nedavno odprta razstava v Mestnem muzeju (Muzej in galerije mesta Ljubljana): »Emona – mit in resničnost«. Različne interpretacije mitov pomagajo izkristalizirati odgovore na vprašanja, ki si jih zastavljajo razne (ne)humanistične stroke, med njimi tudi arheologija, predvsem pa jasno razkrivajo da 'Resnice' ni. Vendar pa je zgolj stroka tista, ki lahko preveč drznim in včasih nesmiselnim hipotezam postavi prave meje, zato je tako pomembna interakcija med različnimi vedami, ta tako pogosto citirana interdisciplinarnost, ki je bila v preteklosti velikokrat samoumevna. Ena stroka zgodovinskimi izzivom preprosto ni več kos, stalno se

mora opirati na izsledke drugih ved, v arheologiji pa to hkrati pomeni tudi vse večjo vpetost v naravoslovna raziskovanja.

Kaj so naši predniki pridelovali in jedli, v kakšni klimi so živeli, so doživljali naravne nesreče, katere živali so žrtvovali bogovom, iz česa so izdelovali orodja, orožja in celo piščali (če se ozremo nazaj do neandertalca), za čem so bolehal in umirali, na vse to pričakujemo vse bolj natančne odgovore. Moderna znanost nam jih vsaj delno omogoča, arheologi pa na osnovi teh izsledkov skušajo rekonstruirati nekdanje življenje. Ena njihovih pomembnih nalog je, da o tem seznanjajo družbo, v kateri živijo in delujejo, ne nazadnje tudi tako, da skušajo nekaj te dediščine predstaviti *in situ*, tisto namreč, kar je smiselno, v okviru tega pa to, kar se da. Tovrstna dediščina je velikokrat problem urbane arheologije in urbanizma, zgledno je rešena v Celju, v Ljubljani pa je stroka prav zdaj zaposlena s problemom prezentacije novoodkritih koliščarskih in emonskih ostankov. Drugo leto bo prineslo nova presenečenja.
